Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 53, Ağustos 2021, s. 520-525

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.51998>

Halil İbrahim ŞENTÜRK

Atatürk Üniversitesi, halil.ibrahim.senturk61@hotmail.com

VEFÂ'NIN DİVÂN'INDAKİ VEZİN TÜRLERİ

Özet

Bu çalışmada XVIII. yüzyılın ortalarına kadar İran'da hüküm süren Zend Hanedanı şairlerinden olan Mîrzâ Muhammed Hüseyin Ferâhânî'nin divanının vezin türleri incelenmiştir. Mahlası Vefâ olan Mîrzâ Muhammed Hüseyin Ferâhânî'nin Mücteba Berzabadi Ferahani tarafından 1376 hş.'de Tahran'da Divân-ı Gazelliyat-ı Vefâ adıyla neşredilen divanı esas alınmıştır. Çalışmada öncelikle şair Mîrzâ Muhammed Hüseyin Ferâhânî'nin hayatı ve edebi kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra divanda yer alan manzumelerin tamamı incelenmiş olup şairin kullandığı vezin ve bahirler kullanım miktarlarına göre sırasıyla verilmiştir. Yapılan bu çalışmada Mîrzâ Muhammed Hüseyin Ferâhânî'nin şiirlerinde hezec, remel, müctes, muzâri, karîb, hafif, münserih, recez, mütekârib, serî ve kâmil bahirlerini kullanmış olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Vefâ, Divan, Vezin, İnceleme

TYPES OF METERS IN VEFA'S DIWAN

Abstract

This study intends to analyze the meter types of the divan of Mîrza Muhammed Hüseyin Farâhânî, one of the poets of the Zend Dynasty which ruled in Iran until the middle of the 18th century. The study is based on the divan of Mîrzâ Muhammed Hüseyin Ferâhânî, whose pseudonym is Vefâ, which was published in 1376 (AH) in Tehran under the name of Divân-ı Gazelliyat-ı Vefâ by Mücteba Berzabadi Ferahani. Following the information about the life and literary personality of the poet, all his poems in the diwan are examined and the meter and bahirs used by the poet are given in order according to their usage amounts. In this

study, it has been found that Mîrzâ Muhammed Hüseyin Ferâhânî uses defeat, remel, muqtes, muzâri, karîb, light, münserih, recez, mukârib, serî and mature prosodies in his poems.

Keywords: Vefâ, Diwan, Prosody, Study

VEFÂ'NIN DİVÂN'INDAKİ VEZİN TÜRLERİ

Adı Mîrzâ Muhammed Hüseyin Ferâhânî'dir. Mahlası Vefâ olup nesli İmam Seccâd (a.s) dayanır. Bazı kitaplarda ismi Mîrzâ Hüseyin olarak geçer. Doğum tarihi belli olmamakla beraber 1180/1766 yıllarında Zend Hanedanının hizmetine girmiştir.

Babası Ferâhân kasabasından Mîrzâ Îsâ'dır. Mîrzâ Muhammed Hüseyin; Sâdık Han (1293-1295 hş.), Cafer Han Zendî (1200-1203 hş.) ve Lûtf Ali Han (1203-1209 hş.) yıllarında vezirlik makamında bulunmuş, Zend Hanedanı'nın Kaçarlı Mahmud tarafından yıkılmasından sonra Kaçarlar hizmetine girmiştir. Şairin ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte kardeşiyle aynı yıl vefât ettiği rivayeti esas alınarak, kardeşine yazdığı şiirin ebced hesabı göz önünde bulundurularak onun ölüm tarihinin 1212/1796 olduğu söylenebilir. Rızâ Kulî Hân Hidâyet de, *Mecma'u'l-fusahâ*'sında Vefâ'nın aynı tarihte Kazvin'de vefât ettiğini yazar.

Vefâ gazelde oldukça maharetlidir, öyle ki İran'ın büyük gazel şairlerinden Sa'dî-yi Şîrâzî, Hâfız-i Şîrâzî, Hâcû-yi Kîrmânî ve Kemâl-i Hucendî ile kıyaslanabilir. Vefâ'nın gazelleri genel olarak irfânidir.

Bu çalışma şu metotlar ele alınarak gerçekleştirilmiştir:

1- Vefâ'nın, Mücteba Berzabadi Ferahanî tarafından 1376 hş.'de Tahran'da Divân-ı Gazelliyat-ı Vefâ adıyla neşredilen divanı esas alınmıştır.

2- Divandaki manzumelerin tamamının takti yapılmış olup bahir ve vezinler bulunmuştur.

3- Bahirler en çok kullanım miktarına göre tertip edilmiş ve her bahirdeki vezinlerin sayısı zikredilerek divanda kullanılan manzumelerin yüzdelik kullanımları çıkarılmıştır.

Divanda mevcut olan manzumeler 267 gazel ve 2 kasideden oluşmaktadır. Vefâ, manzumelerini hezec, remel, müctes, muzâri, karîb, hafif, münserih, recez, mütekârib, serî ve kâmil olmak üzere toplam 11 bahirde söylemiştir. Bunlar:

I. Hezec Bahri

Vefâ, 79 manzumesini bu bahirde söylemiş ve en çok bu bahirden yararlanmıştır. Bunlar divandaki manzumelerin yüzde 29.37'sini oluşturmaktadır. Bahrin 9 vezni kullanılmıştır.

1. Müsemmen-i sâlim (29 manzume):

Mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün

2. Müseddes-i mahzûf (12 manzume):

Mefâîlün/mefâîlün/feûlün

3. Müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf (11 manzume):

Mefûlü/mefâilü/mefâilü/feûlün

4.Müseddes-i maksûr (9 manzume):

Mefâilün/mefâilün/mefâilü

5.Müseddes-i ahreb-i makbuz-i maksûr (7 manzume):

Mefûlü/mefâilü/mefâilü

6.Müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i maksûr (6 manzume):

Mefûlü/mefâilü/mefâilü/mefâilü

7.Müsemmen-i ahreb (2 manzume):

Mefûlü/mefâilün/mefulü/mefâilün

8.Müseddes-i sâlim (2 manzume):

Mefâilün/mefâilün/mefâilün

9.Müsemmen-i maksûr (1 manzume):

Mefâilün/mefâilün/mefâilün/mefâilü

II. Remel Bahri

Vefâ'nın hezec bahrinden sonra en çok kullandığı bahir olup 62 manzumede bu bahirden yararlanmıştır. Manzumelerin yüzde 23.04'ünü içeren bu bahrin 9 veznine yer verilmiştir.

1.Müsemmen-i mahbûn-i mahzûf-i aslem-i zarb (19 manzume):

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilün(fa'lün)

2.Müsemmen-i mahbûn-i maksûr (10 manzume):

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/feilât

3.Müsemmen-i mahzûf (9 manzume):

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün

4.Müsemmen-i mahbûn-i maktû-'i musabbağ (9 manzume):

Fâilâtün/feilâtün/feilâtün/fâ'lât

5.Müsemmen-i maksûr (5 manzume):

Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilât

6.Müseddes-i mahzûf (4 manzume):

Fâilâtün/fâilâtün/fâilün

7.Müseddes-i maksûr (3 manzume):

Fâilâtün/fâilâtün/fâilât

8.Müsemmen-i meşkûl (2 manzume):

Feilât/fâilâtün/feilât/fâilâtün

9.Müsemmen-i mahbûn-i veya müşa''as-i arûz ve müşa''as-i zarb (1 manzume):

Feilâtün/feilâtün/feilâtün/feilâtün

III. Müctes Bahri

Vefâ, 38 manzumesini bu bahirde söylemiş ve 4 vezninden faydalanmıştır. Bu da divandaki manzumelerin yüzde 14.12'sini oluşturmaktadır.

1.Müsemmen-i aslem-i arûz-i mahzûf-i zarb (14 manzume):

Mefâilün/feilâtün/mefâilün/feilün

2.Müsemmen-i maktû'i musabbağ (11 manzume):

Mefâilün/feilâtün/mefâilün /mefâilün/fa'lât

3.Müsemmen-i mahbûn-i arûz ve zarb (10 manzume):

Mefâilün/feilâtün/mefâilün/feilâtün

4.Müsemmen-i muşâ'as-i aslem-i musabbağ-i arûz (mahbûn)-i maksûr-i zarb (3 manzume):

Mefâilün/feilâtün/mefâilün/feilât

IV. Muzâri' Bahri

Vefâ, divanında 36 manzumede bu bahirden yararlanmış ve üç veznini kullanmıştır. Bunlar divandaki manzumelerin yüzde 13.38'ini oluşturmaktadır. Bunlar:

1.Müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i maksûr (15 manzume):

Mefûlû/fâilâtû/mefâilû/fâilün

2.Müsemmen-i ahreb-i mekfûf-i mahzûf (15 manzume):

Mefûlû/fâilâtû/mefâilû/fâilün

3.Müsemmen-i ahreb (6 manzume):

Mefûlû/fâilâtün/mefûlû/fâilâtün

V. Karîb Bahri

Vefâ, divanında 19 manzumede bu bahirden faydalanmış ve sadece bir veznini kullanmıştır. Bunlar divandaki manzumelerin yüzde 7.06'sını oluşturmaktadır.

1.Ahreb-i sâlim-i arûz-i musabbağ-i zarb (19 manzume):

Mefûlû/mefâilün/feûlün(mefâilû)

VI. Hafîf Bahri

Vefâ, divanında 11 manzumede bu bahirden yararlanmış olup dört veznini kullanmıştır. Bunlar divandaki manzumelerin yüzde 4.08'ini oluşturmaktadır.

1. Aslem (-i mahbûn-i maktû') (4 manzume):

Fâilâtün/mefâilün/fa'lün

2. Aslem (-i mahbûn-i maktû)-'i musabbağ (3 manzume):

Fâilâtün/mefâilün/fa'lât

3. Mahbûn-i mahzûf (3 manzume):

Fâilâtün/mefâilün/feilün

4. Mahbûn-i maksûr (1 manzume):

Fâilâtün/mefâilün/feilât

VII. Münserih Bahri

Vefâ, 8 manzumesi bu bahirde söylemiş ve üç veznini kullanmıştır. Bunlar divandaki manzumelerin yüzde 2.97'sini oluşturmaktadır.

1. Müsemmen-i matvî-yi mevkûf (5 manzume):

Müfteilün/fâilâtü/müfteilün/fâilât

2. Müsemmen-i matvî-yi mekşûf (2 manzume):

Müfteilün/fâilün/müfteilün/fâilün

3. Müsemmen-i mecdû' (1 manzume):

Müfteilün/fâilâtü/müfteilün/fâ'

VIII. Recez Bahri

Vefâ, 7 manzumesini bu bahirde söylemiş ve iki veznini kullanmış olup bu manzumelerin divanın yüzde 2.60'ını teşkil etmektedir.

1. Müsemmen-i sâlim (4 manzume):

Müstefilün/müstefilün/müstefilün/müstefilün

2. Müsemmen-i matvî-yi mahbûn (3 manzume):

Müfteilün/mefâilün/müfteilün/mefâilün

IX. Mütেকârib Bahri

5 manzume bu bahirde söylenmiş olup iki vezni kullanmıştır. Bunlar divandaki manzumelerin yüzde 1.85'ini oluşturmaktadır.

1. Müsemmen-i eslem (3 manzume):

Fâ'len/feûlün/fâ'len/feûlün

2. Müsemmen-i sahih-i zarb ve arûz (2 manzume):

Feûlün/feûlün/feûlün/feûlün

X. Serî' Bahri

Vefâ, 3 manzumesini bu bahirde söylemiş iki vezninden istifade etmiştir. Bunlar divandaki manzumelerin yüzde 1,11'ini oluşturmaktadır.

1. Matvî-yi maktu-î mekşûf-i arûz-i mevkuf-i zarb (2 manzume):

Müfteilün/müfteilün/fâilün

2. Matvî-yi mevkuf (1 manzume):

Müfteilün/müfteilün/fâilât

XI. Kâmil Bahri

Vefâ'nın divanında en az kullandığı bahirdir. Sadece 1 manzumesinde bu bahirden faydalanmıştır. Bu da divandaki manzumelerin yüzde 0.37'sini oluşturmaktadır. Kullanılan tek vezin şudur:

1. Müsemmen-i sâlim (1 manzume):

Mutefâilün/mutefâilün/mutefâilün/mutefâilün

SONUÇ:

Mücteba Berzabadi Ferahanî tarafından neşredilen Mîrzâ Muhammed Hüseyin Ferâhânî'nin divanı incelenmiş, vezin ve bahir oranları belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Ferâhânî, Mîrzâ Muhammed Hüseyin, *Divân-ı Gazelliyat-ı Vefâ*, (nşr. Mücteba Berzabadi Ferahanî), Tahran 1379 hş.
- Değirmençay, Veyis, "Attâr'ın Divan'ında Vezin Türleri", Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebi Bilimler Araştırma Dergisi, S. 26, s. 245-249, Erzurum 2000.
- , "Senâî'nin Divan'ında Vezin Türleri", Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebi Bilimler Araştırma Dergisi, S. 26, s. 251-256, Erzurum 2000.
- , Farsça Arûz ve Kafiye (2. Baskı), Atatürk Üniversitesi Ofset Tesisleri, Erzurum 2012.